

LITTERATUR

LARS F TOBISSON:

”Den där förfärliga högertanten”

Så beskrev en gång Olof Palme Storbritanniens konservativa partiledare och premiärminister Margaret Thatcher. Epitetet är typiskt för den inställning som kommer till uttryck i Sveriges vänsterdominerade opinionsbildning. Tom radions ekoredaktion, vars utlandskorrespondenter annars brukar kunna hålla måttan, har i London haft en serie företrädare, som begagnat varje tillfälle att utmåla regeringschefen som misslyckad och illasinnad.

Kenneth Harris: **Thatcher**. Timbro 1989

Mot denna bakgrund har det onekligen framstått som märkligt att Margaret Thatcher har segrat i tre på varandra följande demokratiska val och är i full färd med att slå rekord som långvarig premiärminister. Det i våras inträffade tioårsjubileet har i alla fall haft det goda med sig att det föranlett en del återblickar, som bidrar till att ge en mer nyanserad bild av ”fenomenet Thatcher”.

Den kände brittiske journalisten vid Observer, Kenneth Harris, har skrivit en biografi med den heltäckande titeln ”Thatcher”, vilken nyligen getts ut i svensk översättning av Britt Arenander på Timbros förlag. Boken tecknar vägen från specerihandlardotter i en småstad över åren vid Oxford, som industrikemist och tvillingmamma till den politiska karriären med bl a posterna som utbildningsminister, oppositionsledare och slutligen premiärminister.

Framställningen visar tydligt hur mycket slumpen betyder för utvecklingen av politik och — inte minst — politiker. Men redan inledningsvis klargör Harris hur Thatcher, vars möjligheter att nå toppen även så

här efteråt ter sig tämligen osannolika, skiljer sig från flertalet av sina företrädare. Den han närmast vill likna henne vid är intressant nog Labourledaren Attlee från de första efterkrigsåren:

”De skiljer sig från de andra av tre gemensamma orsaker: båda kom till makten genom att utlova positiva, kontroversiella och övergripande program som inte bara var avsedda att förvalta utan också att förändra samhället; båda höll sina löften; bådas politik grundades på moral, på en känsla av vad som är rätt och fel . . .”

”Labourregeringarna och de konservativa regeringarna mellan Attlee och Thatcher hade inte som mål att omskapa eller omstrukturera det brittiska samhället . . .”

”Denna långa period av samförståndspolitik är den paradoxala länken mellan Attlee och Thatcher, eftersom det utan Attlee inte skulle ha funnits något samförstånd och utan samförstånd skulle det inte ha funnits någon Thatcher.”

Harris framhåller särskilt Thatchers klara målinriktning och hennes kompromisslösa fasthållande vid sina politiska grundsatser. Jag minns själv från en konservativ partikongress jag bevistade i början av 1980-talet, då premiärministern var hårt ansatt att lägga om sin politik — att liksom sina närmaste föregångare göra en ”U-turn” — hur hon med en nästan oöversättbar ordlek replikerade: ”You turn if you want; the lady’s not for turning.”

Margaret Thatcher är en av de få statsmän — de Gaulle och Reagan är några andra exempel — som fått låna sitt namn till en politisk skola eller tradition, thatcherismen. Dess yttersta mål är individens frigörelse och det främsta medlet återupprättandet av Storbritanniens ekonomiska styrka.

Men anmärkningsvärt nog introducerades thatcherismen på sätt och vis av hennes socialistiske företrädare Callaghan. Det var han som 1976 — tre år före maktskiftet — proklamerade monetarismen:

Vi brukade tro att man kunde spendera sig ut ur en recession, genom att sänka skatterna och öka de statliga utgifterna. Jag kan utan omsvep tala om för er att den möjligheten inte existerar längre, och att den i den mån den någonsin existerat fungerade genom att pumpa in inflationen i ekonomin."

Denna Labours helomvändning bort från keynesianismen var dock i stor utsträckning bestämd av hänsyn till Internationella valutafondens krav för att stötta den brittiska ekonomin och fullföljdes inte i praktiken. Då föll det sig mer naturligt för Margaret Thatcher att i regeringsställning förverkliga de idéer som hon också trodde på.

Men även Thatcher kunde visa prov på flexibilitet. Sedan den ursprungliga fixeringen vid penningmängdens storlek och utveckling visat sig missriktad, därför att den helt enkelt var svår att mäta, koncentrerades ansträngningarna på att nå balans i finanspolitiken genom att minska statsutgifterna. Med tiden blev också inriktningen på mikroekonomi allt mer markerad med stora insatser för avreglering och privatisering.

En av Margaret Thatchers prestationer är att hon lyckats med vad hennes företrädare ur båda partierna gått bet på, nämligen att sätta gränser för den fackliga verksamheten. Det råder inget tvivel om att till hennes mera populära bedrifter hör att ha satt stopp för de avarter som politiserande fackpampar stod för — liksom att ge

vanliga medborgare möjlighet att äga bostäder och aktier. Det är onekligen ett tidens tecken att antalet aktiesparare nu har passerat antalet fackföreningsmedlemmar!

Men det kanske bästa beviset för att en ny tid är inne är dock utvecklingen på bilindustrins område. Längre kännetecknades den inhemska biltillverkningen av låg produktivitet och dålig lönsamhet. Anrika företag som Jaguar och Rover fusionerades, subventionerades och förstatligades, men till ingen nytta. Det föreföll som om detta slags produkter inte gick att framställa i Storbritannien. Men när nu japanerna sätter upp bilfabriker i Europa, vart vänder de sig då? Ja, inte till Tyskland, Frankrike eller för den delen Sverige, som ändå fortfarande har en framgångsrik bilindustri. Utan till just Storbritannien, som på senare tid har återvunnit sin konkurrensförmåga.

I försöken att bortförklara Thatchers framgångar har Falklandkriget spelat en framträdande roll. Hennes jordskredsseger 1983 skulle ha vunnits till priset av spillda människoliv på andra sidan jordklotet. Visst hade hennes målmedvetna uppträdande mot den argentinska aggressionen stor betydelse för att stärka den brittiska nationalkänslan. Men redan innan angreppet sattes in, hade det konservativa partiet i opinionsmätningarna återtagit ställningen som största parti. Och de som drog in Falklands-kriget i den efterföljande valrörelsen var inte regeringspartiets talesmän utan Labour — till sin egen nackdel.

Just nu känner regeringen Thatcher av den försvagning som brukar inträffa i mitten av en mandatperiod. Genast förutspår svenska media ett maktskifte. Men även

om mittenalternativets sönderfall gör uppgiften nästa gång något svårare för "the Iron Lady", gör Labours Neil Kinnock klokt i att inte ta ut något i förskott.

Förr eller senare sker det dock naturligtvis i en demokrati ett byte av regering. Men enligt Harris betyder det med säkerhet inte någon återgång till gamla tiders planhushållningsambitioner. Den arbetsrättsliga lagstiftningen kommer inte att upphävas, privatiserade bostäder och företag kommer inte att renationaliseras o s v. En del av Labours sentida framryckning förklaras fö av att Neil Kinnock har övervunnit vänsterflygelns motstånd mot en anpassning högerut. I denna mening är thatcherismen irreversibel.

Margaret Thatchers strategiska slutmål är dock mer ambitiöst än så. Hennes syfte är att avskaffa socialismen som politisk kraft i Storbritannien. Drömmen är ett system med två partier, som båda inom marknadsekonomis ram vill förverkliga

individens frigörelse men med olika metoder, ungefär som republikanerna och demokraterna i USA.

"Den där förfärliga högertanten" har alltså åtskilligt mer att uträtta, innan hon blir nöjd. Kenneth Harris bok ger en god inblick i vilka omständigheter och vilka egenskaper som frambringat och driver denna ledare för ett land, som mycket tack vare hennes insatser kunnat göra sig kvitt beteckningen "Europas sjuke man".

Till sist en självupplevd historia som visar att Margaret Thatcher även i sina närmaste medarbetares ögon håller på att förvandlas till något av en institution. Vid en lunch med en högt uppsatt tjänsteman vid det konservativa partikansliet sade jag något om att för varje ny svensk regering måste antalet kvinnor öka med minst en. "Det var underligt", blev kommentaren. "I vår regering har vi inte någon kvinna." Jag satte upp en förvånad min, och så kom det: "Oh, my God, I didn't think of HER!"

ARVID FREDBORG:

En tidningsmakares berättelse

Även politiska motståndare var i regel beredda att erkänna, att Tidskriften OBS! (1944–55) var ett intressant experiment. Den ville visa, att man kunde vara konservativ utan att vara tråkig, att man kunde ge underhållning utan att göra djupdykningar i dyn. Den bevisade detta. Men tyvärr kostade beviset mer än vad som då kunde uppdrä-

vas. Men OBS! politiska artiklar höjde i varje fall blodtrycket på åtskilliga socialdemokrater och somliga önskade rentav att det funnes en socialistisk motsvarighet – något som för visso varit en *contradictio in adjecto*.

Sten Möllerström: **Tidningsmakaren**. Wiken 1989